ПРИСТРАСНИЙ ПІЛІГРИМ

Переклав Леонід Череватенко

1

Коли в правдивості клянешся ти,
Я, навіть бачачи неправду, вірю,
Аби лише в очах твоїх зійти
За підлітка, ще скромного надміру.

Даремно вірить лестощам пустим,
Адже мій вік усяк прекрасно знає.
Та фальш беру за правду я, між тим,
І щирості між нас обох немає.

Не скажеш ти, що обманула знов,
Та і мені свій вік признати сором.
У парі йдуть лукавство і любов,—
Ми про літа в коханні не говорим.

Так я брешу тобі, а ти мені,
І кожне задоволене в брехні.

2

Прийшли мені на горе і на страх
Любові дві в супутники щоденні.
Юнак блакитноокий — добрий геній
І жінка — демон з мороком в очах.

Щоб чисту душу в пекло заманити,
Збиває демон ангела на гріх

І хоче силою очей своїх
Слугу небес дияволом зробити.

Та я не впевнений, чи ангел мій
Зберіг незайманість, чи вже пропащий,
Він друг мені, тож завжди він при ній,
За крок один від пеклової пащі.

І я живу, й чекаю кожну мить,
Що праведник до пекла полетить.

3

Твоїх очей риторика премила, —
Хто б заперечити небесну зміг? —
Мене від клятви одвернуть зуміла.
Тому я не боюсь провин моїх.

Зрікаюсь жінки; знай, богине чесна,
Зрікаюсь не тебе — молюсь тобі;
Мій світ — земний, твоя любов — небесна;
Яви до мене милість у журбі.

Клятьба — дихання, а дихання — пара,
Її спивай, як сонце з вишини,
Світи моїй землі, жива і яра;
Я винний, та не відаю вини:

Який же дурень чи мудрець, питаю,
Не зломить клятви, щоб ввійти до раю?

4

З Адонісом наївним, юним, впертим
Венера сіла поблизу струмка
І поглядом закоханим, відвертим
Гарненького бентежить юнака.
Солодкими його казками надить
І вабить очі сяйвом наготи,
То тут, то там торкне, голубить, гладить,
Збороти хоче спротив чистоти.
Невже цнотливі і зелені роки
Не уявляли ще любовних справ?
Із посмішкою дурник цей жорстокий
Всі натяки і спроби відкидав.
Вона й лягла, вперед подавшись легко.
Він звівсь, подавсь — од неї десь далеко.

5

Я клятву вже зламав,— як ще клястись в коханні?
Не зраджує повік лиш віра у красу.
Та, зрікшися себе, тобі я вірний, пані, —
Мій дух, що був як дуб, ти гнула мов лозу.

Ти — це наука вся, і в тебе очі — книга,
Де стільки насолод, що вчення принесло:
Якщо знання — мета, і ним здобута втіха,
То як же не хвалить їх чисте джерело?

Тобою неук лиш не може захопиться;
Я гордий, що тебе люблю, о неземна,
Очей твоїх вогонь — для мене — блискавиця,
А голос гнівний твій, як музика, луна.

Небесний ангеле, о змилуйсь наді мною, —
Прости, що мовою хвалю тебе земною.

6

Заледве сонце випило росу
І в гай тінистий череда укрилась,
Як Цітерея змучену красу,
Любов смиренну принесла й спинилась
Під вербами, там, де ручай тече,
В якім Адоніс холодив ланити:
Пашів гарячий день, і гаряче
Вона хлопчину прагнула уздріти.
Ось він приходить, плащ мерщій скида,
Нагий, заклякнув раптом над потоком:
На землю сонце палко погляда,.
Пасе богиня ще палкішим оком.
Він з ходу в воду скочив і — прощай!
Вона ж: "Юпітер! Чом я не ручай?"

7

Вона прекрасна, І вона примхлива,
Мов голуб, ніжна, мов змія, лукава,
За скло ясніша і, мов скло, вразлива,
За віск м'якіша, і, мов жерсть, іржава.
Бліда лілея, вмочена в червоне,
Краса потворна, що у фальші тоне.

Вона торкалась уст моїх устами,
Між поцілунків клятви шепотіла
І розважала втішними байками,
Мене лякала і зі страху мліла.
Втім, присягання і чекання чуда,
І сльози, й вірність — все лише облуда.

Палала пристрасть в ній, немов солома,
І, як солома, пристрасть в ній згасала,
Вона любов'ю гралась, несвідома:
"Назавжди" прагла — "навпаки" вчиняла.
Коханка чиста? Шльондра потаємна?
З найкращих — гірша, зверхня і нікчемна.

8

Якщо живуть і музика, і вірш
В чудовій згоді, наче брат з сестрою,
То й нас любов переплете незгірш,
Бо різне ми вподобали з тобою.
Тобі наспівний Давленд до смаку,
Що душами людськими владно править;
Я Спенсера люблю строфу стрімку,
Що захисту не потребує навіть.
Ти полюбляєш звуки чарівні,
Що видає цариця — лютня Феба;
А я люблю той спів у яснині,
В джерела пориваюся — до неба.
Він бог для них обох, — хіба це дивина?
Я теж кохаю двох: обидві— ти одна.

9

Прегарний ранок був, коли в журбі
Прегарна повелителька любові
З'явилась на крутому пагорбі:
Адоніс гордий знов пішов на лови;
Лунає гавкіт, чути ближче ріг,
Вертається мисливець той завзятий;
Вона ж, дурна, з усіх, що є, доріг
Йому оцю лиш радить обминати:
"Тут, в нетрях, хлопець гожий вмер колись,

Його в стегно кабан поранив лютий —
Сюди. Ось на моє стегно дивись!" —
Сказала й встигла одяг підсмикнути.
Уздрівши рану ту — ні, рани ті,
Він щез, лишив її на самоті.

10

Троянда запашна, що зірвана в маю,
Дочасно, в бруньці ще, приречена померти!
Перлина, що красу потьмарено твою!
Істота чарівна, підтята вістрям смерті!
Під вітром впав зеленослив невлад,
Хоч не почавсь осінній плодопад.

Оплакую тебе, хоч прав на те не маю:
Не залишила ти нічого для волінь;
Втім, залишила більш, ніж я тепер жадаю, —
Чом не жадав ще більше, дружня тінь?
За все дозволь перепросити, мила:
Ти нехіті заповісти не хтіла.

11

Венера з молодим Адонісом удвох
У затінку сидить, хлопчину спокушає,
Розповідає, як війнолюбивий бог
Її влещав, палав — ось як вона палає.
"Так,— мовила вона, — бог Марс обняв мене".
І обіймає теж Адоніса щосили.
"Так, — мовила вона, — бог Марс роздяг мене".
І хоче, щоб таке вчинив хлопчина милий.
"Так, — мовила вона, — уп'явся бог в уста",
І враз його уста й свої злила нестрого,

Аж задихнулася. Тож він, душа проста,
Чкурнув і не збагнув, яка їй втіха з того.
В тій пастці я тобі одне б лише пророк!
Цілуй мене, милуй, ах, поки я не втік!

12

Старість не вживеться з юністю ніколи:
Юність — буйна втіха, старість — жаль німий;
Юність — ранок свіжий, старість — вечір кволий;
Юність — зелень літа, старість — сніг зими.
Юність — рух неситий, старість — дух забитий;
Юність — брава, старість — млява;
Юність все долає, старість все приймає;
Юність — слава, старість — ґава.
Старість, не люблю тебе! Юність, як люблю тебе!
Юна, молода моя любов!
Старосте, ось виклик мій!
Гей, пастушко, йди хутчій!
Десь ти баришся — вернися знов.

13

Що є краса? Майно сумнівне і сумне;
Лише лискучий глянс, що все-таки тьмяніє;
Це — квітка, що вмира, як час її мине;
Крихкий легкий кришталь, що б'ється, не вціліє.
За мить якусь майно, глянс, квітка і кришталь —
Все гине, і вмира, і тратиться, на жаль.

Як змарнував майно — не матимеш і далі,
Як світлий глянс померх — його не відновить,
А квіти одцвітуть — лежатимуть зів'ялі,
Розтрощено кришталь — докупи не стулить.

Сплямуєш раз красу — і пропаде навіки:
Не допоможуть вже грим, гроші, розпач, ліки.

14

"Спи, спочивай!" Це що за спочивання?
"Добраніч!" Ах, який без неї сон?
Караюсь я в нічнім кутку до рання,
Та від ганьби не маю охорон.
"Здоровий будь! І знов ти не забудь з'явиться".
Здоровим буть? Мене ж наповнив сум по вінця.

Всміхнулася, прощаючись, мені —
Зневажливо чи дружньо, — я не знаю.
Втішалася, що я у вигнанні?
Раділа, що вернусь я з того краю?
"Іди", — промовила. І, наче тінь, іду:
Збираю болі, в тім скарбів не віднайду.

15

О боже, як на Схід зорить мій зір,
О, як душа схід сонця визира!
Як почуття, очам наперекір,
Всього мене пробуджують: пора.
Я Філомелу ще послухаю співочу,
Втім, чути не її, а жайворонка хочу.

Вітає він щасливим співом день
І геть нічні жене похмурі сни.
Болить мені любов моя лишень,
Викликую цей образ лиш ясний.
Став смуток втіхою, і смуток втіху патра;
Вона, зітхаючи, промовила: "До завтра".

А з нею ніч майнула б, наче мить, —
Без неї — мовби тиждень — кожний мент.
Хай сонечко хоч квіти веселить,
Як не мене, розтрощеного вщент.
Пріч, ноче! Дню, позич у неї — не назавше —
Годину, хвильку, все наступній ночі давши.

Примітки

Цикл віршів "Пристрасний пілігрим" (21 вірш) був виданий 1599 р. Вільямом Джаггардом. Автором віршів, що ввійшли до збірника, було названо Шекспіра. Цикл розпадався на дві частини. Після п'ятнадцятого сонета стояв підзаголовок: "Сонети на різну музику". Цього поділу дотримуються і досі в усіх авторитетних виданнях Шекспіра. Під назвою "Пісні для музики" вірші виділено і в радянських публікаціях творчої спадщини поета.
Друге видання "Пристрасного пілігрима" збереглося не повністю. Утретє вірші були перевидані В. Джаггардом 1612 р. під назвою "Пристрасний пілігрим, або Кілька любовних сонетів, якими обмінялись Венера і Адоніс, заново виправлене й доповнене Вільямом Шекспіром. Третє видання, до якого заново додано два любовних послання, перше від Паріса Єлені та відповідь Єлени Парісу. Надруковано Вільямом Джаггардом. 1612". Послання Паріса і Єлени, безперечно, не належать Шекспірові. У 1609 р., тобто до видання Джаггарда, послання були надруковані у книзі Т. Хейвуда "Британська Троя" (№№ 197 і 215).
На основі текстологічного аналізу віршів було прийнято таку схему авторства у "Пристрасному пілігримі":
1. Шекспір (у "Сонетах" вірш 138).
2. Шекспір (у "Сонетах" вірш 144).
3. Шекспір. Сонет Лонгвіля з "Марних зусиль кохання" (IV, 3).
4. Автор не встановлений.
5. Шекспір. Сонет Бірона з "Марних зусиль кохання" (IV, 3).
6 . Автор не встановлений.
7. Автор не встановлений.
8 . Річард Барнфілд (1574—1627).

9. Автор не встановлений.
10. Автор не встановлений.
11. Бартолом'ю Гріффін. Сонет із віршового циклу Гріффіна "Фідесса", 1596.
12. Можливо, Томас Делоні (1540—1600?).
13. Автор не встановлений.
14. Автор не встановлений.

Вірш 1 – це 138-й сонет Шекспіра в перекладі Дмитра Паламарчука.

Вірш 2 – це 144 сонет Шекспіра в перекладі Дмитра Паламарчука.

Вірш 3 – це речення Лонгвіля з комедії "Марні зусилля кохання" (IV, 2); у перекладі Михайла Литвинця.

Вірш 5 – це пісня Натаніеля з комедії "Марні зусилля кохання" (IV, 2); у перекладі Михайла Литвинця.

У вірші 8 згадуються Давленд і Спенсер. Давленд Джон (1563—1626) — англійський композитор і музикант, відомий своєю грою на лютні. Спенсер Едмунд (бл. 1552—1599) — видатний англійський поет, до поетичної спадщини якого входять пасторальна поема "Календар пастуха" (1579), ліричні поеми й сонети. Найбільшим його досягненням є поема "Королева фей" (1590—1596).

Тексти представлено за виданням "Шекспір В. Твори у шести томах. Том 6", Київ, "Дніпро", 1986.